

บทที่ 6

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

การวิจัยเรื่องกระบวนการดูแลผู้สูงอายุมลายุมุสลิม และการพัฒนาเครือข่ายกรณีศึกษา “ปอเนาะดาแล” ในเขตพื้นที่อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ได้แก่ บ้านควา ตำบลเวียง บ้านจือแร ตำบลแม่คง และเทศบาลตำบลบูเกะตา ตำบลโละจูด เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการดูแลผู้สูงอายุของ “ปอเนาะดาแล” และการพัฒนาเครือข่าย “ปอเนาะดาแล” โดยการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่นในระดับชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย โต๊ะครูอาวุโส ผู้สูงอายุ เครือญาติของผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” ชาวบ้านในชุมชนที่ “ปอเนาะดาแล” ตั้งอยู่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวแทนหน่วยงานที่มีส่วนร่วมดูแลผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” ในระดับชุมชน รวมจำนวนทั้งสิ้น 41 คน การนำเสนอผลการวิเคราะห์ ใช้รูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ และแสดงภาพประกอบตามความเหมาะสมของเนื้อหา

สรุปผล

การวิจัยเรื่องกระบวนการดูแลผู้สูงอายุมลายุมุสลิม และการพัฒนาเครือข่ายกรณีศึกษา “ปอเนาะดาแล” มี 2 ประเด็นหลักสรุปผลได้ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลผู้สูงอายุของ “ปอเนาะดาแล”

กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุของ “ปอเนาะดาแล” สามารถจำแนกออกเป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการแรก ได้แก่ กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” ของโต๊ะครู ผู้สูงอายุ และลูกหลานและกระบวนการที่สองคือ กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” ของชุมชน ดังนี้

1.1 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” ของโต๊ะครู ผู้สูงอายุ และลูกหลาน

กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุของคนใน “ปอเนาะดาแล” แบ่งออกเป็น 2 กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณของผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” และ กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน ซึ่งกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ จะ

ประกอบด้วยขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมคนที่มีทั้งการเตรียมคนของผู้สูงอายุ และการเตรียมตัวของโต๊ะครู ต่อมาจะเป็นขั้นการเรียนรู้อะไร และสุดท้ายเป็นขั้นการฝึกฝนและอีกกระบวนการที่สองเป็นกระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน เป็นการดูแลที่ตอบสนองความต้องการด้านร่างกายของผู้สูงอายุ เพื่อหนุนเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่เพื่อเรียนรู้ศาสนาใน “ปอเนาะคาแล” ประกอบด้วย ขั้นการรับผู้สูงอายุ ขั้นการปรับตัว และขั้นการเกื้อกูล ขั้นการรับผู้สูงอายุ เริ่มตั้งแต่การติดต่อเพื่อเข้ามาอยู่ใน “ปอเนาะคาแล” และการจัดที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุ ขั้นการปรับตัว เป็นการแนะนำให้ผู้สูงอายุได้รู้จักกับการใช้ชีวิตอยู่ใน “ปอเนาะคาแล” พร้อมทั้งทำความเข้าใจกับผู้สูงอายุคนอื่นๆ ที่อยู่ใน “ปอเนาะคาแล” จากโต๊ะครู และขั้นการเกื้อกูล เป็นการดูแลเอาใจใส่ของลูกหลาน การช่วยเหลืออำนวยความสะดวกระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และมีการดูแลในยามเจ็บป่วย

1.2 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” ของชุมชน

กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” ของชุมชน ทั้ง 3 พื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยชาวบ้าน ผู้นำ และหน่วยงานท้องถิ่นในชุมชน ซึ่งชุมชนได้เชื่อมโยงหลักศาสนา เข้ากับหลักทางสังคม หลักศาสนาอิสลามเป็นเรื่องของการบริจาคเงิน “ซากาต” (การบริจาคนตามศาสนบัญญัติ) และหลักทางสังคม ก็คือความมีน้ำใจ ของคนในพื้นที่ เช่นการให้ข่าวสาร ให้อาหาร และสิ่งของต่าง ๆ ที่ชาวบ้านสามารถให้ได้ ส่วนการช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่นในระดับชุมชนจะเป็นในเรื่องของ เบี้ยเลี้ยงชีพผู้สูงอายุ และการช่วยเหลือทางด้านอาหารในช่วงที่เกิดน้ำท่วม และยังได้รับการสนับสนุนในด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” หมู่บ้านจือแร จากหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่คง และ “ปอเนาะคาแล” ในเทศบาลบุญเกะตา มีหน่วยงานของเทศบาลตำบลบุญเกะตา เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในด้าน ถนนคอนกรีต แต่การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในชุมชนเป็นการให้ โครงการระยะสั้น และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ปัจจุบัน (2553) “ปอเนาะคาแล” ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างเป็นทางการ

2. การพัฒนาเครือข่าย “ปอเนาะคาแล” โดยการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่นในระดับชุมชน

การพัฒนาเครือข่าย “ปอเนาะคาแล” โดยการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่นในระดับชุมชน พบว่ามี 3 แนวทาง ดังนี้ แนวทางแรกเป็นการจัดตั้งเป็นแบบศูนย์เครือข่าย โดยมีโรงพยาบาลเป็นศูนย์เครือข่ายหลัก ที่เชื่อมกับศูนย์เครือข่ายประจำตำบล และให้ “ปอเนาะคาแล” เป็นลูกข่ายของศูนย์ประจำตำบล ที่สามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมกับศูนย์เครือข่ายประจำตำบล แนวทางที่สอง เชื่อม “ปอเนาะคาแล” ทั้งสามพื้นที่ศึกษา ให้เป็นเครือข่ายเดียวกัน และเลือก “ปอเนาะคาแล” ที่มีความพร้อมมากที่สุดเป็นแม่ข่าย มีการจัดตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทน จากตัวแทนของ “ปอเนาะคาแล” ทั้งสามพื้นที่มาทำงานร่วมกัน โดยมีหน่วยงาน ท้องถิ่นในระดับตำบล ทำหน้าที่สนับสนุน และแนวทาง

สุดท้าย กำหนดให้โรงพยาบาลประจำอำเภอเป็นศูนย์กลางในการดูแลช่วยเหลือ “ปอเนาะดาแล” ทั้งสามพื้นที่ โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นในระดับตำบลช่วยสนับสนุน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง กระบวนการดูแลผู้สูงอายุ มลายุมุสลิม และการพัฒนาเครือข่าย : กรณีศึกษา “ปอเนาะดาแล” ผลการศึกษานำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวทาง ที่เป็นไปได้ใน การพัฒนาเครือข่าย “ปอเนาะดาแล ” ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายระดับท้องถิ่นใน “ปอเนาะดาแล” มีการให้แนวทางไว้ 3 แนวทาง คือ แนวทางแรก การเชื่อมร้อยศูนย์เครือข่ายโดยมีโรงพยาบาลเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เชื่อมกับศูนย์เครือข่ายประจำตำบลและ “ปอเนาะดาแล” เป็นลูกข่ายของศูนย์ แนวทางที่สอง การสร้างเครือข่ายระหว่าง “ปอเนาะดาแล” กับองค์กรภายนอก และแนวทาง สุดท้าย การสงเคราะห์ผู้สูงอายุใน “ปอเนาะดาแล” โดยหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น

แนวทางแรก การเชื่อมร้อยศูนย์เครือข่ายโดยมีโรงพยาบาลเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เชื่อมกับศูนย์เครือข่ายประจำตำบลและ “ปอเนาะดาแล” เป็นลูกข่ายของศูนย์ ผู้วิจัยเห็นว่าข้อดีของแนวทางแรก คือ เป็นการส่งเสริมการพัฒนาที่ตอบสนองต่อนโยบายรัฐ และการพัฒนาประเทศในภาพรวม รวมทั้งมีแนวทางการขับเคลื่อนด้วยกิจกรรมตามภารกิจของกระทรวง และกรมกองต่างๆ ในขณะที่มีข้อจำกัด คือ กระบวนการดำเนินการที่เป็นการวางแผนที่มีได้มาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ขาดความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงาน ขาดการกระจายความรับผิดชอบให้กับชุมชนท้องถิ่น และเป็น โครงการที่ไม่ต่อเนื่อง รวมทั้งขาดการพัฒนาบนพื้นฐานแห่งความเข้าใจและความสอดคล้องในวิถีชีวิต

แนวทางที่สอง การสร้างเครือข่ายระหว่าง “ปอเนาะดาแล” กับองค์กรภายนอก เป็นการเชื่อม “ปอเนาะดาแล” ทั้งสามพื้นที่ให้เป็นเครือข่ายเดียวกัน เลือก “ปอเนาะดาแล” ที่มีความพร้อมมากที่สุดเป็นแม่ข่าย และจัดตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทน ของ “ปอเนาะดาแล” ทั้งสามพื้นที่มาทำงานร่วมกัน โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นในระดับตำบลทำหน้าที่สนับสนุน ผู้วิจัย เห็นว่าจุดแข็งของแนวทางที่สอง คือ การส่งเสริมให้ “ปอเนาะดาแล” มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ มีกระบวนการทำงานที่รวดเร็ว และมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องมีการใช้ระบบวัฒนธรรม ความเชื่อ และความไว้วางใจ แต่ก็มีข้อจำกัดตรงที่ขาดการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนของชุมชน ขาดการจัดระบบการจัดการตนเองและขาดงบประมาณในการดำเนินการภายใน “ปอเนาะดาแล”

สำหรับแนวทางสุดท้าย การสงเคราะห์ผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” โดยหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น เป็นการกำหนดให้ โรงพยาบาล ประจำอำเภอ เป็นศูนย์กลางในการดูแลช่วยเหลือ “ปอเนาะคาแล” ทั้งสามพื้นที่ โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นในระดับตำบลช่วยสนับสนุน ผู้วิจัยเห็นว่าจุดแข็งของแนวทางสุดท้าย คือ การมุ่งมั่นในการเสนอทางเลือกในการพัฒนา “ปอเนาะคาแล” ได้ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน “ปอเนาะคาแล” ได้ ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อจำกัด คือ เป็นการสงเคราะห์จากเบื้องบนสู่ระดับล่างทำให้การบริหารจัดการภายในมีปัญหา และขาดการความไว้วางใจและการเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

แนวทางทั้งสามดังกล่าวผู้วิจัยคิดว่า แนวทางที่สาม การสงเคราะห์ผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” โดยหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดเนื่องจาก สามารถที่จะเป็นเครือข่ายหลักในการขับเคลื่อน “ปอเนาะคาแล” ให้สามารถดำเนินการ และประสานให้เครือข่ายต่าง ๆ มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และให้การสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านงบประมาณ หรือ ส่งเสริมปัจจัยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่ต้องการเข้ามาเรีย นรู้ศาสนาอิสลาม และปฏิบัติศาสนกิจให้สามารถดำรงอยู่เพื่อการปฏิบัติศาสนกิจต่อไป

2. “ปอเนาะคาแล” กับการสร้างความมั่นคงทางสังคมผู้สูงอายุ

ความมั่นคงทางสังคมประกอบด้วยหลายมิติ เช่น ความมั่นคงทางด้านสุขภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหาร ความมั่นคงทางการศึกษา ความมั่นคงทางศาสนาและความเชื่อ ความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ (กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2555, จาก <http://porobor-m-society.go.th/edoc-detail-42.html>) สำหรับความมั่นคงทางสังคมของผู้วิจัยในที่นี้หมายถึง ความมั่นคงของผู้สูงอายุ การที่ผู้วิจัยมองความมั่นคงทางสังคมของผู้สูงอายุ เนื่องจากมีการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของประชากรซึ่งพบว่าจากอดีตเคยมีเด็กเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันกลับพบว่า จำนวนเด็กมีจำนวนลดลง (ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ. 2542 : 1 ; สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2551 : 3) แม้ว่าวัยแรงงานจะเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มในอัตราที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้สูงอายุซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าวัยแรงงาน ส่งผลให้ปัญหาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีมากขึ้นพร้อมกับจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่จะนำไปสู่ปัญหาผู้สูงอายุ

“ปอเนาะคาแล” แสดงถึงทุนทางสังคมในประเด็นความมั่นคงของผู้สูงอายุ เป็นแหล่งที่จะให้การศึกษแก่ผู้สูงอายุในชุมชน ได้เรียนรู้ศาสนาอิสลามและได้ปฏิบัติจริง สามารถพึ่งพิงตนเองได้ มีการใช้ชีวิตแบบพอเพียงตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม สถาบันดังกล่าวยังมีความสำคัญกับชุมชน จะเห็น ได้จากการได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งเป็นความมีน้ำใจของชาวบ้านที่เชื่อมหลักศาสนาอิสลามกับหลักทางสังคม ซึ่งให้เห็นถึงชุมชนมุสลิมที่ให้ความสำคัญกับ

บุคคลในชุมชนโดยส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ตลอดจนร่วมกันรับผิดชอบ ให้ความสนใจ และอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง ผู้สูงอายุก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงสมควรที่จะได้รับการดูแล และให้ความสำคัญ

เมื่อมองในมิติศาสนา ควบคู่กับมองมิติความเข้มแข็งของสถาบันศาสนาศาสนาสามารถเชื่อมกันเป็นเครือข่ายมันจะทำให้มิติทางศาสนามีความเข้มแข็งไปด้วย ถ้าเครือข่ายมีความเข้มแข็งฐานของ “ปอเนาะคาแล” (เพิ่มจำนวน “ปอเนาะคาแล” มากขึ้น และมีความเข้มแข็งมากขึ้น) ขยายมากขึ้น การที่ฐาน “ปอเนาะคาแล” เพิ่มขึ้น “ปอเนาะคาแล” มีจำนวนมากขึ้น “ปอเนาะคาแล” ก็จะ สามารถรองรับผู้สูงอายุได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดภาระของครอบครัว เพราะผู้สูงอายุที่เข้ามาอยู่ใน “ปอเนาะคาแล” เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น ช่วยเหลือทางด้านร่างกาย และช่วยเหลือทางด้านจิตใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงสาธารณสุข ควรกำหนดนโยบายเพื่อ พัฒนาระบบบริการสุขภาพให้ อำนาจ ความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ใน “ปอเนาะคาแล” และเพิ่มการเข้าถึงบริการสาธารณสุขมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค การรักษาและการฟื้นฟูสภาพ และพัฒนารูปแบบบริการในชุมชนโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการดูแลในบ้านและครอบครัวโดยความช่วยเหลือของชุมชน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าการดูแลในสถานพยาบาล
2. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการควรกำหนดนโยบายส่งเสริมกระบวนการดูแลช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” โดยสนับสนุนด้านงบประมาณให้ชุมชนดำเนินการ
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบาย ส่งเสริมระบบการดูแล คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล” ระยะยาวโดยเร่งเสริมความร่วมมือของ องค์กรชุมชน ประชาคมอย่างทั่วถึง และเปิดให้มีตัวแทนของผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการชุมชนของตนเองให้มากขึ้น
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบาย สนับสนุนสร้าง ระบบการดูแลผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพ โดยพัฒนาระบบอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชนโดยคนในชุมชน และ

จัดหาทรัพยากร เช่น จัดสรรงบประมาณจากองค์กรบริหารส่วนตำบล หรือ หน่วยงานอื่นๆ มาหนุนเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนงาน โดยกลุ่มญาติมิตร เพื่อนฝูงและผู้มีจิตใจอาสาสมัครในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาท ทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการ พัฒนาระบบ ดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ควรศึกษาแนวทางการช่วยเหลือด้านสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับความต้องการและการพัฒนาผู้สูงอายุหลากหลายมุสลิม
3. ศึกษา ถึงแนวทางและรูปแบบที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุใน “ปอเนาะคาแล”